

A *Gravitarmata margarotana* Heinemann, 1863 elterjedése Magyarországon

Distribution of *Gravitarmata margarotana* Heinemann, 1863 in Hungary
(Lepidoptera: Tortricidae)

FAZEKAS Imre

Abstract: The author announces the presence of *Gravitarmata margarotana* Heinemann, 1863 in southwest Hungary, the first record of the taxon in the Hungarian region. He describes habitat and gives a photograph of the species and genitalia, together with a map of the Hungarian distribution. The moth flies from mid-April to mid-May. Recorded host plants of *G. margarotana* are *Pinus*, *Abies* and *Picea*. Habitat in Hungary: Illyrian beech and oak-hornbeam woodlands (Mecsek Mountains). This is a sylvan environment in a residential area, effectively a sylvan clearing, where there are private gardens and small orchards, with planted pine trees. The first Hungarian specimen was collected in 1992 on the Hungarian plain (Ásotthalom). On the Great Hungarian plain (Duna–Tisza köze), in the pinewoods planted on the sandy areas, now a rather frequent adventive species. With 8 figures.

Key words: Lepidoptera, Tortricidae, *Gravitarmata margarotana*, faunistics, biology, distribution, Hungary.

Author's address: FAZEKAS Imre, Regiograf Intézet / Regiograf Institute, H-7300 Komló, Majális tér 17/A, Hungary.
E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Bevezetés – Introduction

A fajt Magyarországról először Szabóky (1993) közölte egy ERTI fénycsapdából Ásotthalomról: „1992. április 19-30-a között, mintegy 200 példány.” A szerző szerint a „lepke” [helyesen a hernyó] fenyőféléken, azok összehúzott fiatal levelei között él. Véleménye szerint dél-magyarországi előfordulása valószínűleg a fenyőtelepítésekkel való behurcolás eredménye. A faj később előkerült Jászságból, Mátarából (Buschmann 2004) majd a Vértesből (Pastoralis & Szeőke 2011). A *Gravitarmata margarotana* ez idáig ismeretlen volt a Dél-Dunántúlon. 2013-ban a Mecsekből is előkerült. Munkámban bemutatom faj diagnózisát, ivarszervét, biológiáját és összefoglalóan magyarországi elterjedési térképét.

Gravitarmata margarotana Heinemann, 1863

Retinia margarotana Heinemann, 1863, Schmett. Dutschl. Schweiz, (2) 1 (1): 95. Locus typicus: D-„Schlesien”

Synonima: *Retinia retiferana* Wocke, 1979; *Retinia amethystana* Peyerimhoff, 1872.

Irodalom – References: Buschmann 2004, Heinemann 1863, Kimber 2013, Pastoralis & Szeőke 2011, Razowski 2001, 2003, Szeőke & Csóka 2012, Szabóky 1993.

Diagnózis – Diagnosis: Az elülső szárnyak fesztávolsága 14–18 mm. Az alapszín kékes, ibolyás szürke. A keresztsávok világos vagy kissé sötétebb barnák, hiányos vagy folytonos vékony fekete szegélyel. Az apexen a costáról induló, keskeny, nyújtott fehéres, szürkés folt látható. A hátulsó szárny szürkés barna, az erezet jól rajzolt. A fejtető és a homlok sárgásbarna pikkelyekkel borított. A palpus labialis sarlószerűen lefelé hajló, külső oldalán vöröses és fekete pikkelyekkel, a belső oldal világos szürkésfehér.

Genitalia – Genitalia: ♂; az uncus kétágú, közötté kör alakú réssel, a socius erős hüvelykujyszerű. A valva ventrális szegélye mediálisan mélyen befűződött, a cucullus tányérszerű. ♀; a sterigma két apexe kihúzott, a subgenitalis sternit szélesebb, mint a magassága, a cingulum sklerotizált és ívesen elhajló. A két signum közül egyik lényegesen nagyobb és a vége fogazott.

Hasonló faj – Similar species: Szabóky (1993) szerint „Első ránézésre a *Rh. pinivorana* sötét formájának tűnt?...” A *Rhiacionia pinivorana* egy rendkívül politipikus megjelenésű faj, melynek, elülső szárnyának rajzlati elemei sokszor elmosódtak, a foltokat, szegélyeit csak ritkán határolják vékony fekete vonalak. Ismertek teljesen rajzolatmentes példányok is. A *G. margarotana* alapszíne enyhén kékesszürke, míg a *Rh. pinivorana*-é inkább barnás-szürke. A Szabóky (1993, p. 186, 2. ábra) közölt *G. margarotana* tusrajzon a rajzlati elemek, a fej, tor és potroh arányok nem valóságosak. A hátulsó szárnyerezet ábrázolása hibás.

Biológia – Biology: A hernyók júniustól Pinus, Abies és valószínűleg Picea fajok élnek (Razowski 2003). Az imágók április-május hónapokban repülnek. Magyarországon eddig csak áprilisi példányokat gyűjtöttek.

Az új mecseki habitat (Komló, Hasmány-tető, 300 m) egy mecseki bükkös erdő [Helleboro odori-Fagetum (A. O. Horvát 1958) Soó & Borhidi in Soó 1960]tisztásán kialakított családi házas övezet, ahova az 1940-es években fekete fenyőket (*Pinus nigra* Arn.) és luc fenyőket (*Picea abies* (L.) Karst.) telepítettek. Később a szlovák és az ukrán Kárpátokból származó két újabb luccot ültettek az 1990-es évek elején. Feltehetőleg az utóbbi két csemetével került valamilyen fejlődési alakja a Mecsekbe, mivel a korábbi évtizedekben a fajt nem gyűjtötték a hegységben. Hazánkban leginkább a Duna-Tisza közti telepített homoki fenyvesekben van terjedőben, míg szórványos előfordulású a középhegységi vulkanikus, dolomit- és mészkő hegyoldalak fenyő ültetvényeiben.

Hernyó parazita: *Meteorus ictericus* (Nees von Esenbeck, 1811) [Hymenoptera: Braconidae] (Beyarslan, Aydogdu & Inanc 2004).

Elterjedés – Distribution: Expanzív, pinetális, szibériai faunaelem. Japántól Koreán és Észak-Kínán át egészen Franciaországig kimutatták, Közép-Európában elterjedt (Razowski 2001, 2003). 2011-ben megtalálták Angliában (Kent) is (Kimber 2013).

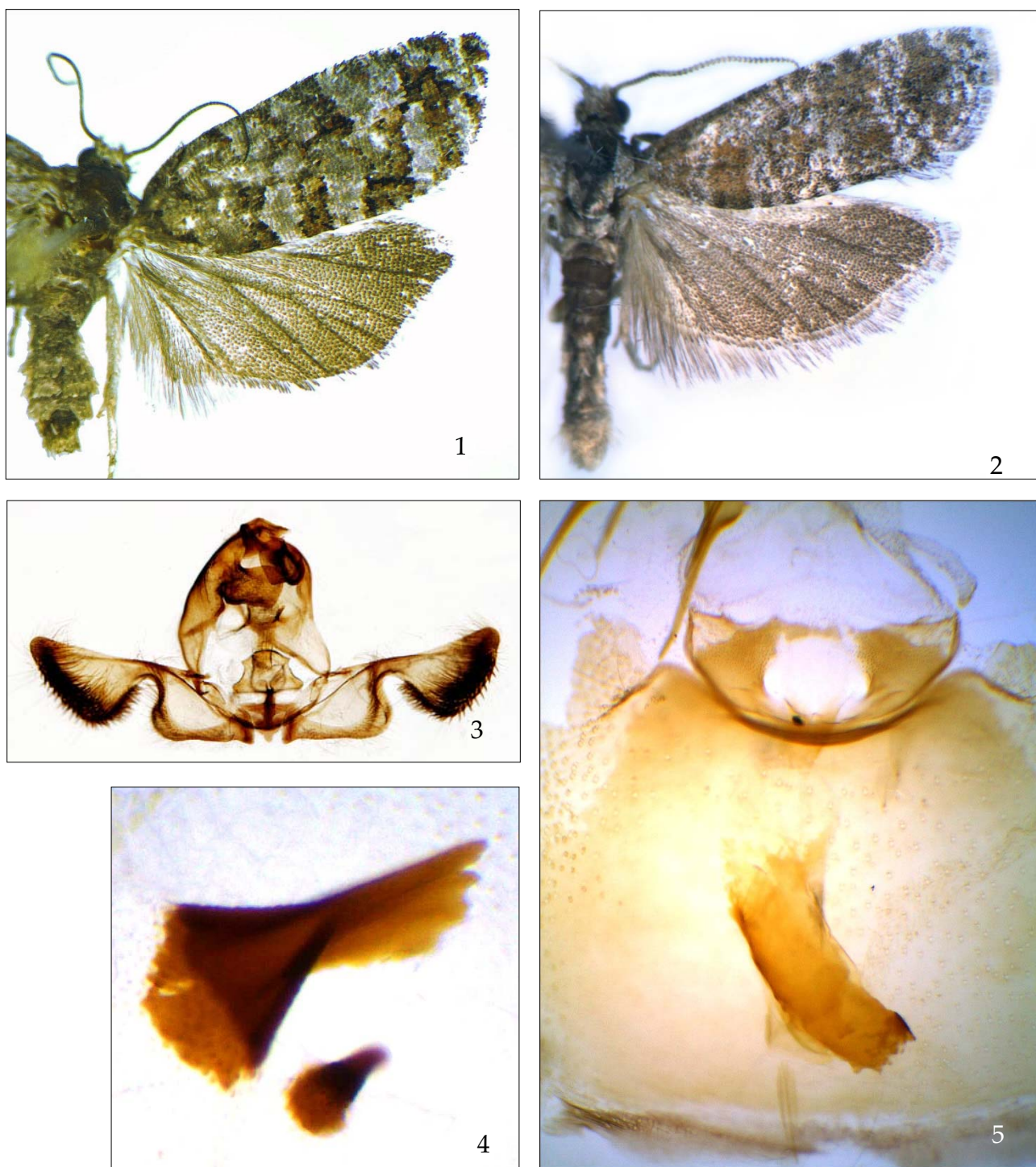
Magyarországi elterjedés – Distribution in Hungary: Irodalmi adatok; Ásotthalom (Szabóky 1993), Csákvár; Haraszt-hegy (Pastoralis & Szeőke 2011), Gyöngyös (Sár-hegy), Jászberény, Jászfelsőszentgyörgy (homoki tölgyes) (Buschmann 2004).

Új adatok – New data: 2 ♀, Komló, Hasmány-tető, 2013.04.26. leg. et gen. prep. Fazekas I., No. 3285 (in coll. Regiograf Intézet). Új faj a Mecsekben.

Nem publikált vagy részben közölt gyűjteményi adatok: Leg. et coll. Szeőke Kálmán (Székesfehérvár); – 2 ex, Ásotthalom, 1992.04.16; 4 ex, Sukoró, 1995.04.20., 21., 22., 23.; 1 ex, Molnári (Zala megye) 2000.04.1–16; 2 ex, Csákvár, Szólókő, 2002.04.22; Leg. et coll. Buschmann Ferenc (Jászberény); – 3 ex, Farnos, homokbuckás, erdeifenyves, 2006.04.25; – 4 ex, Farnos, rekettyési-láprét, 2006.04.24; 1 ex, Jászberény, újerdői erdei-fenyves, 1997.04.28; 3 ex, Jászfelsőszentgyörgy, hajtai homoki-tölgyes, 2003.04.28; – 2 ex, Nagykáta, Cseh-domb, 2008.04.13; 3 ex, Szentmártonkáta, Nyírjes, 2010.04.22; 18 ex, Tápióság, égeres-patak völgy, 2004.04.23; – 7 ex, Tápióság, Nagy-rét, 2009.04.11; – 1 ex, Gyöngyös, Sár-hegy, 2011.04.23; – 2 ex, Mátrafüred, Menyecske-hegy, 2006.04.12; – 3 ex, Mátra, Galya, Nyírjes-bérc, 2009.04.12; – 14 ex, Mátra, Galya, rudolftanyai-útelágazás, 2009.04.10; további fénycsapda adatok dátum nélkül: Bugac, Felsőtárkány, Püspökladány, Szentendre (ellenőrzést igénylő anonym közlés).

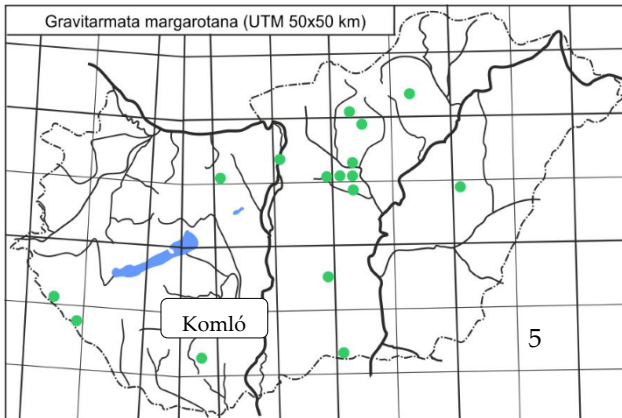
Megjegyzés – Remarks: Bár a fajt először a szerb határ közeléből mutatták ki 1992-ben (Szabóky 1993), s azóta a Duna-Tisza közén illetve a vele határos domb- és hegyvidékek többfelé megtalálták, mégsem tudjuk egyértelműen bizonyítani, hogy déli irányból vagy a Kárpátok térségéből kolonizálta-e a telepített fenyveseinket. Spontán, szétszórt előfordulása lehetséges, hogy az odaszállított ültetett fenyőcsemetékkal van kapcsolatban. Feltehetőleg adventív faj, de „honossága” az Alpokalja térségében nem kizárt, ugyanakkor éppen ebből a térségből még nincsenek észlelési adatok. Koreában és Kínában főleg a Pinus fajokon jelentős hajtás- és toboz kártevő. Magyarországon egyelőre nem tulajdonítanak számottevő erdővédelmi jelentőséget a fajnak (Szeőke & Csóka 2012).

Köszönet – Acknowledgements: Köszönetet mondok Buschmann Ferencnek (Jászberény) és Szeőke Kálmánnak a gyűjteményi adatok megküldéséért valamint Barry Goater-nek (GB-Chandlers Ford) az angol nyelvi korrektúráért.

1–4. ábra. *Gravitar mata margarotana*, imágó, Komló (1), *Rhiacionia pinivorana*, imágó, Komló (2), ♂-genitália, Svédország (3) (http://www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/g/gravitarmata_margarotana.html), ♀-genitália, signum (4), sterigma (5) Komló, gen. prep. Fazekas, No. 3285.

Figs 1–4. Adult of *Gravitar mata margarotana* (1) and *Rhiacionia pinivorana*, H-Komló (2), ♂-genitalia, Sweden (3) (http://www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/g/gravitarmata_margarotana.html), ♀-genitalia, signum (4), sterigma (5) Komló, gen. prep. Fazekas, No. 3285.

5–6. ábra. A *Gravitarmata margarotana* magyarországi elterjedése (5) és habitatja Komlón (6)

Figs 5–6. Distribution of *Gravitarmata margarotana* in Hungary (5) and habitat in Komló (6)

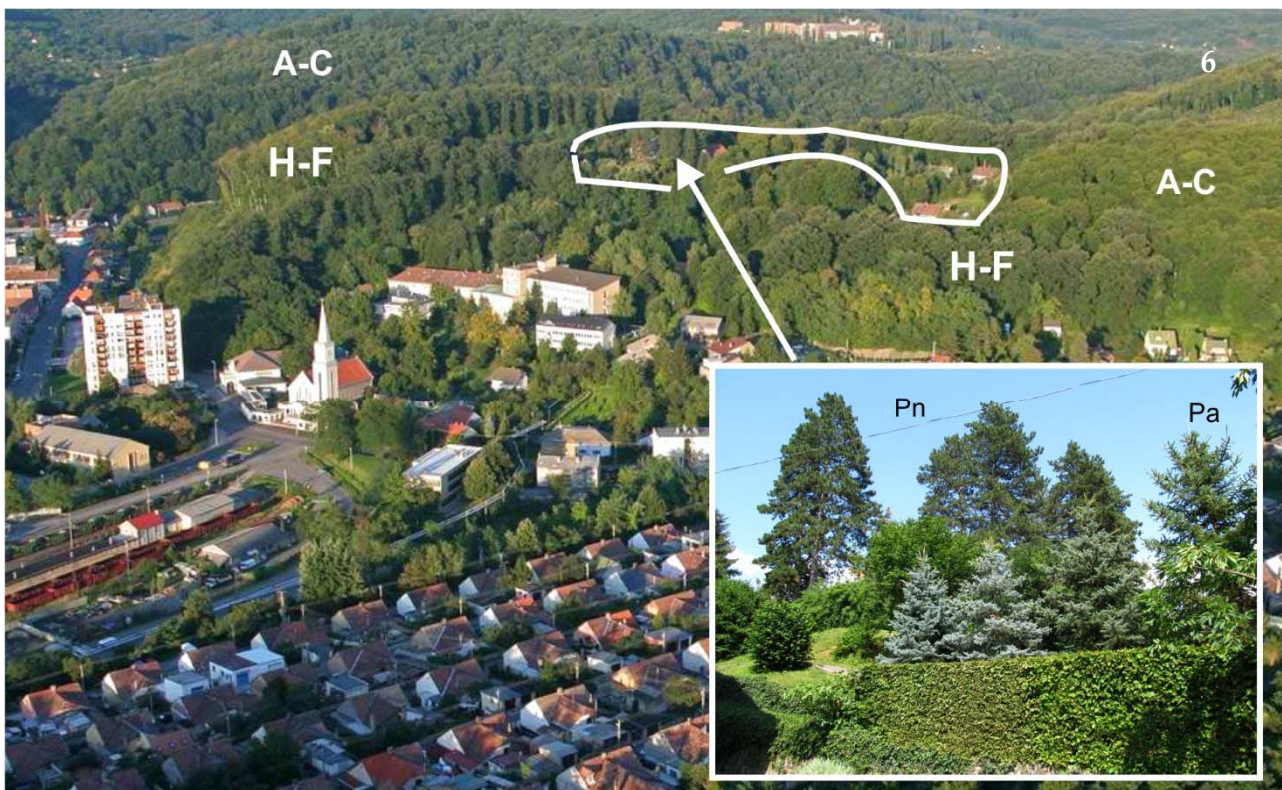
Rövidítések – Abbreviations:

A-C= *Asperulo taurinae*–*Carpinetum*

H-F= *Helleboro odori*–*Fagetum*

Pn= *Pinus nigra*

Pa= *Picea abies*

Irodalom – References

- Beyarslan, A., Aydogdu, M. & Inanc, F. 2004: A Survey of *Meteorus* Haliday, 1835 of Turkey (Hymenoptera). – Entomofauna 25 (1): 1–20.
- Buschmann F. 2004: A Mátra Múzeum molylepke-gyűjteménye II. Limacodidae – Tortricidae. – Folia Historico Naturalia Musei Matraensis 28: 219–242.
- Heinemann H. 1863: Die Schmetterlinge Deutschlands und der Schweiz. Zweite Abtheilung. Kleinschmetterlinge. Band I. Heft I. Die Wickler. – Braunschweig, pp. 1–248.
- Kimber I. 2013: 1207a Pine Cone Tortrix *Gravitarmata margarotana*. – <http://ukmoths.org.uk/show.php?bf=1207a> (visited 29.04.2013)
- Pastorális G. & Szeőke K. 2011: A Vértes-hegység molylepke kutatásának eddigi eredményei. [The summary of the research results of the micro-moths of Vértes Mountainsg] (Lepidoptera, Microlepidoptera). – e-Acta Naturalia Pannonica 2 (1): 53–100.
- Razowski J. 2001: Die Tortriciden (Lepidoptera, Tortricidae) Mitteleuropas. – Frantisek Slamka, Bratislava, 319 pp.
- Razowski J. 2003: Tortricidae of Europe, Volume 2, Olethreutinae. – Frantisek Slamka, Bratislava, 301 pp.
- Szeőke K. & Csóka Gy. 2012: Jövevény kártevő ízeltlábúak áttekintése Magyarországon, Lepkék (Lepidoptera). – Növényvédelem 48 (3): 105–115.
- Szabóky Cs. 1993: Három, hazánk faunájára új lepkefaj (Lepidoptera). [Three Lepidoptera species, new for the Hungarian fauna]. – Folia Entomologica Hungarica LIV: 185–187.